

FEDERICO RIVAS MOLINA

La flama que crema més enllà del Canigó

Porta d'accés del Casal de Catalunya de Buenos Aires, situat al barri de San Telmo, a Argentina.

“El nostre objectiu és representar Catalunya; per això em considero una mena d'ambaixador”, diu Francesc Panyella, president, tot i els seus 82 anys, del Cercle Català de Marsella, el casal català més antic d'Europa. Aquesta frase, pronunciada per un dels presidents de més edat de les comunitats a l'exterior, recull una de les principals funcions d'aquests centres. No debades, sovint actuen com a veritables delegacions i, fet i fet, estan regulats tant pel Govern balear com pel català i el valencià. En conjunt, els tres governs reconeixen i mantenen

relacions amb un total de 177 casals a l'exterior, ja sigui amb el nom de “casals balears”, de “centres valencians” o “comunitats catalanes”. En tots els casos la llei estableix el marc de relació entre els diferents centres i els respectius governs. Els objectius, tanmateix, bàsicament són sempre els mateixos.

Així, el Govern de les Illes Balears va aprovar una llei el juliol de 1992 amb la finalitat de “mantenir els vincles amb els emigrants de les illes, enfortir els llaços de germanor, atendre problemes socials i econòmics i promoure l'aprenentatge, conservació i

Les comunitats balear, catalana i valenciana que viuen lluny de la seva terra mantenen el vincle amb el seu origen a través dels casals o centres a l'exterior. Un total de 177 entitats repartides pel món serveixen perquè els emigrants i els seus fills es relacionin entre ells i difonguin els costums i tradicions, així com la llengua i la cultura catalanes.

difusió de la llengua i la cultura de les Illes”. En paraules d'Encarnación Pastor, consellera d'Immigració i Cooperació del Govern balear, “la principal preocupació del Govern de les Illes és que tots els seus ciutadans gaudeixin d'un nivell de vida acceptable allà on visquin”; és per això que la Conselleria d'Immigració balear presta suport “socio-sanitari” als emigrants d'origen balear, als seus cònjuges i descendents que viuen a l'exterior. En una línia semblant, la Generalitat Valenciana va crear l'abril del 2003 el Consell de Centres Valencians a l'Exterior, amb les finalitats, entre altres, d'impulsar la presència i les activitats dels centres a l'exterior i fomentar les seves relacions amb el Govern valencià. Pel que respecta a Catalunya, una llei promulgada pel Govern el desembre de 1996 estableix les relacions de les comunitats catalanes amb la Generalitat i designa els seus objectius, entre els quals destaquen la promoció de Catalunya i el suport a la gent catalana resident a l'exterior. Segons el Go-

vern català, els casals són "essencialment una finestra cultural de Catalunya en la terra que els acull".

Tots feren les Amèriques. El flux migratori de les Illes Balears cap a l'exterior va arrencar el segle XVIII i es va accentuar entre final del XIX i principi del XX, amb una destinació que sobresortia per damunt de les altres: Amèrica. És per aquesta raó que dels 23 casals balears que hi ha en l'actualitat, 11 són a l'Argentina. Això no obstant, la casa balear més antiga que existeix a Amèrica es va fundar a l'Havana, a l'illa de Cuba, l'any 1885. Posteriorment també se'n van fundar, entre altres llocs, a Uruguai, Veneçuela, Puerto Rico i a Mèxic. Entre les moltes activitats que encara organitza la Casa Balear de Cuba cal destacar-ne les classes de català, les quals en el curs 2005-2006 han comptat amb un total de 24 alumnes. A banda d'aquests, hi ha casals balears a Berlín, a Madrid i també a Barcelona.

De fet, Amèrica fou també la destinació escollida per la majoria de catalans que van haver d'emigrar, sobretot a partir del segle XIX. D'aquesta manera, dels 116 casals catalans repartits arreu del món, una seixantena es troben a Amèrica. Tal i com succeeix amb les cases balears, Argentina és on se n'aplega més quantitat, un total de 17. Curiosament també, fou a l'Havana, l'any 1840, on es fundà el primer casal català, que aleshores portava el nom de Sociedad de Beneficiencia de Naturales de Cataluna. El nombre d'emigrants i de casals, tal i com va succeir també en el cas balear i valencià, s'incrementà considerablement com a conseqüència de l'exili que va generar la fi de la Guerra Civil i la instauració de la dictadura franquista. En aquest sentit, val la pena destacar l'important paper que van desenvolupar els casals catalans, sobretot a Mèxic, per defensar els valors republicans. En l'actualitat, segons dades de la Generalitat de Catalunya, aproximadament uns 200.000 catalans viuen a l'estranger, mentre que uns 15.000 són membres d'algun dels casals que hi ha arreu del món.

A banda dels existents al continent americà, hi ha casals catalans a Àfrica, Austràlia, la Xina i el Japó. Tot i

Argentina, terra d'acollida

Valencians, catalans i balears tenen una llarga història a l'Argentina, on van arribar a milers en dos grans corrents migratoris: el primer, a final del segle XIX i principi del XX, i el segon en la dècada dels quaranta. Per això, el país sud-americà allotja molts dels més antics i importants casals que hi ha arreu del món, com el Centre Valencià de la província de San Juan, que amb 1.500 socis és el més nombrós de la diàspora, o el Casal de Catalunya a Buenos Aires, que aviat celebrarà 120 anys.

Interior del Casal de Buenos Aires.

La comunitat balear, per la seva banda, compta 18 centres fora d'Espanya, onze dels quals són a l'Argentina. El més tradicional de tots es troba a la capital, establert des del 1905 al barri *porteno* de Boedo, bressol del tango i d'incomptables històries de *malevos*. José Puig Pacheco va néixer a Mallorca fa 76 anys, i encara recorda quan mig segle enrere el centre balear a Buenos Aires era un reflex de les divisions heretades de la Guerra Civil. "Aquí es venia a discutir de política -explica Puig Pacheco-, però avui, els balears nadius a l'Argentina es compten amb els dits de la mà, i costa mantenir l'interès dels fills i néts." Avui, la principal activitat del centre balear és la paella que el segon diumenge de ca-

da mes reuneix més de 300 persones. "És molta gent, però ningú s'hi implica massa", es queixa Puig Pacheco.

Aquest no sembla ser el cas dels valencians que viuen a San Juan, província al peu de la serralada dels Andes i productora d'alguns dels millors vins argentins. Fundat el 1969, el centre compta amb l'única pista de trinet reglamentària que existeix fora de València i el seu equip és a la vegada la selecció argentina en aquest esport tradicional. El seu president, Tadeo Francisco Berenguer, és nét d'emigrants i diu orgullós que "la província reuneix la comunitat valenciana més nombrosa d'Amèrica Llatina", la majoria d'ells hereus de sang d'emigrants arribats des d'Alacant el 1907.

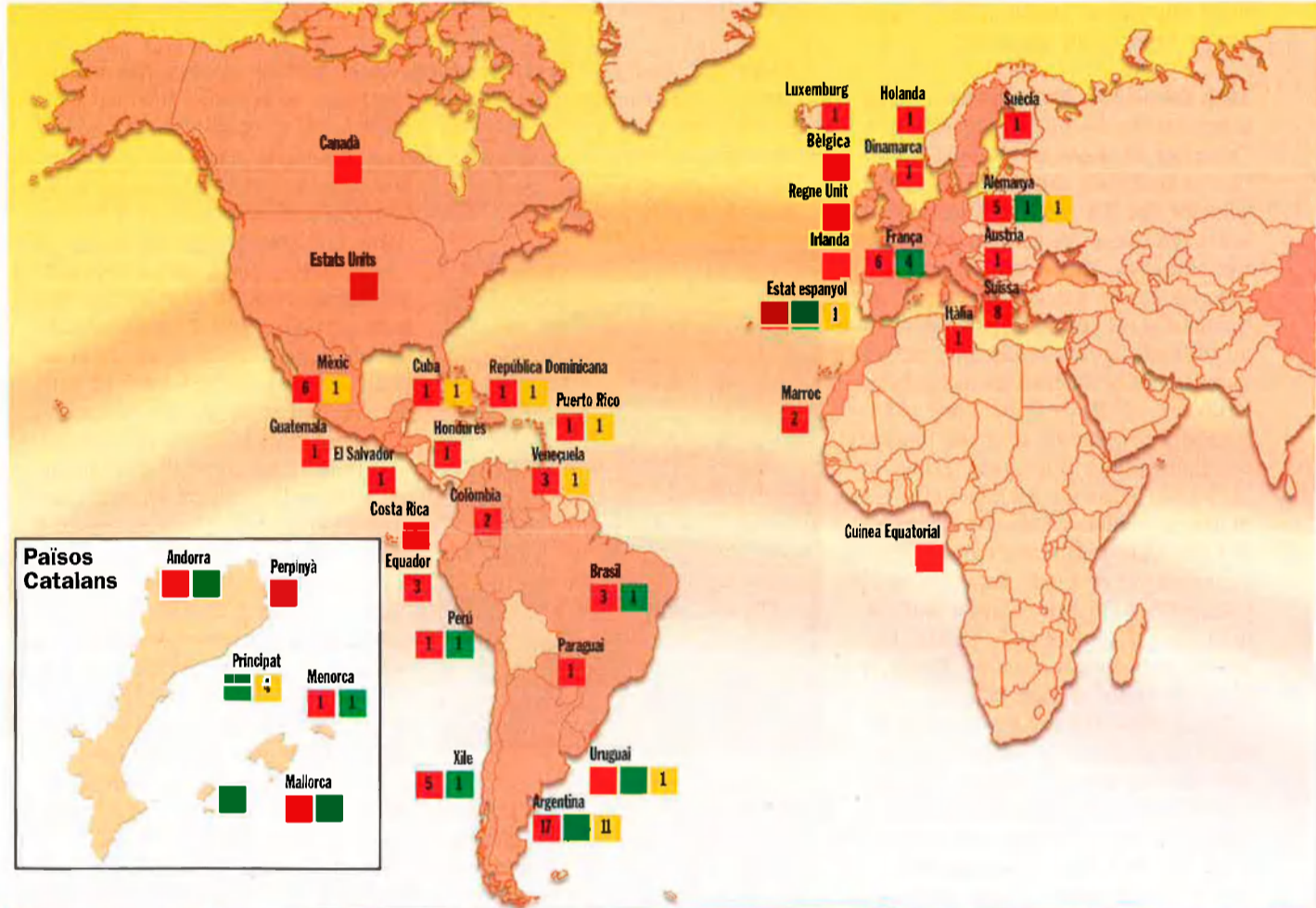
Característic de la comunitat valenciana a l'Argentina és la gran quantitat de cases regionals obertes a partir del 2003 en ciutats importants de l'interior, com Salta o Bahía Blanca. "Aquí faltava entusiasme -explica el president del centre de Bahía Blanca, Juan Suay Quevedo -fins que fa uns anys algú va proposar això de reunir-nos en una mateixa seu. I aquí estem." Si es tracta de falles, la Unión Regional Valenciana de Mar del Plata reuneix més de 100.000 persones durant la Nit del Foc, un esdeveniment declarat d'interès cultural pel Govern nacional.

Però no totes les cases corren la mateixa sort. La fi dels grans moviments migratoris fa perillar en molts casos la seva supervivència i l'enemic a vèncer és el pas del temps. Aquest va ser el cas del Casal de Catalunya als anys noranta. Avui pot dir que ha duplicat el seu nombre de socis i la seva façana modernista recentment restaurada ha tornat a donar vida al cor de la ciutat vella, en ple barri de San Telmo. "L'estratègia va ser reconvertir la funció tradicional dels casals, que de receptors de la diàspora van passar a ser difusors de la cultura catalana", explica el seu president, Jordi Font.

Federico Rivas Molina
Buenos Aires

CASALS CATALANS, ILLENCES I VALENCIANS AL MÓN

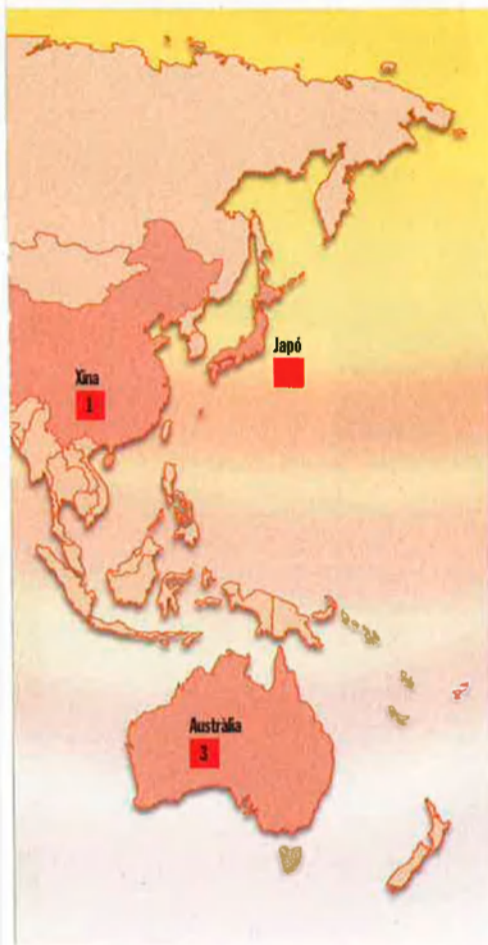

<p>CASALS DEL PRINCIPAT NOM: Comunitats Catalanes a l'Exterior</p> <p>ÀFRICA 1 Guinea Equatorial 2 Marroc</p> <p>ASIA I PACÍFIC 1 Xina 1 Japó 3 Austràlia</p>	<p>AMÈRICA DEL NORD 10 Estats Units 3 Canadà</p> <p>AMÈRICA CENTRAL 1 Costa Rica 1 Cuba 1 El Salvador 1 Guatemala 1 Hondures 6 Mèxic 1 Puerto Rico 1 República Dominicana</p> <p>AMÈRICA DEL SUD 2 Colòmbia</p>	<p>3 Veneçuela 17 Argentina 3 Brasil 3 Equador 1 Paraguai 1 Perú 2 Uruguai 5 Xile</p> <p>EUROPA 5 Alemanya 1 Àustria 1 Bèlgica 1 Dinamarca 6 França 1 Irlanda</p>	<p>1 Itàlia 1 Luxemburg 1 Holanda 2 Regne Unit 1 Suècia 8 Suïssa 10 Estat espanyol</p> <p>PAÏSOS CATALANS 1 Mallorca 1 Menorca 1 Perpinyà 1 Andorra</p> <p>TOTAL 116</p>	<p>CASALS VALENCIANS NOM: Centres Valencians a l'Exterior</p> <p>EUROPA 4 França 1 Alemanya 8 Estat espanyol</p> <p>AMÈRICA DEL SUD 12 Argentina 1 Brasil 1 Uruguai 1 Xile 1 Perú</p> <p>PAÏSOS CATALANS 3 Principat 5 Illes 1 Andorra</p> <p>TOTAL 38</p>
--	--	--	---	--

així, Europa és, després d'Amèrica, el continent amb un nombre de casals més gran. A França, de fet, país que compta amb set casals, és on hi ha el degà dels casals catalans europeus: el Cercle Català de Marsella. Aquest casal, tal i com explica el seu president, Francesc Panyella, va ser fundat l'any 1918 per voluntaris catalans que havien lluitat a la Primera Guerra Mundial i que en acabar el conflicte van decidir quedar-se a viure a França.

També van participar en la creació del casal de Marsella exiliats que havien fugit d'Espanya el 1909 arran de la Setmana Tràgica i, posteriorment, segons explica Panyella, s'hi van afegir també, el 1919, els fugitius de la repressió posterior a la gran vaga de la Canadenca. Entre les activitats que organitza el Cercle Català de Marsella el seu president en destaca els cursos de català. "Enguany hem tingut 25 alumnes, tots francesos, fills de cata-

lans, que volen recuperar les seves arrels", explica Panyella. A banda d'això, el Cercle també organitza cursos de sardanes, així com conferències, exposicions i sessions de cinema. "També celebrem les festes de Sant Jordi i, sobretot l'Onze de Setembre, la festa nacional de Catalunya, a la qual assisteixen els representants de l'Ajuntament de Marsella, els regionals i, fins i tot, el cònsol de l'estat espanyol", diu el president de l'en-

Una colla de sardanistes balla al temple de la ciutat mala de Dzibilchaltun, a Mérida, Mèxic.

Amèrica fou una de les principals destinacions dels exiliats que van marxar arran de la fi de la Guerra Civil. Els casals, sobretot a Mèxic, van fer una gran defensa dels valors republicans

CASALS BALEARS

NOM: Comunitats
Balears

a l'Exterior

AMERICA CENTRAL

- 1 Cuba
- 1 Puerto Rico
- 1 República Dominicana
- 1 Mèxic

AMÈRICA DEL SUD

- 11 Argentina
- 1 Uruguai
- 1 Veneçuela

EUROPA

- 1 Alemanya
- 1 Estat espanyol

PAÏSOS CATALANS

- 4 Principat

TOTAL: 23

titat. El Cercle Català de Marsella té 152 membres, que pertanyen a quatre generacions i, a banda de les activitats, edita un butlletí mensual per tal d'informar de tot el que té relació amb l'entitat.

També arreu de l'estat. A pesar que, inicialment, els governs balear, català i valencià entenen per comunitats a l'exterior les que viuen fora de l'estat espanyol, en la pràctica hi ha

nombrosos centres dins l'estat que reben aquest reconeixement i que són equiparats als altres. Així, de casals catalans n'hi ha, entre altres llocs, a Madrid, a la Corunya, Las Palmas de Gran Canaria i Sant Sebastià. A Sevilla hi ha un casal català que compta una vuitantena de membres, en una ciutat on, segons la presidenta, Marta Strohecker, hi viuen uns 3.500 catalans. "La majoria de catalans que viuen a Sevilla són persones casades amb andalusos o que han vingut enviades per les empreses on treballen. L'objectiu dels membres del casal és trobar-nos per poder parlar una mica en català i no perdre'l", explica Strohecker. Entre les activitats que organitza el Casal Català de Sevilla en destaquen els cursos de català, que enguany han comptat 12 alumnes, tots ells sevillans que han d'anar a Catalunya per raons de feina. A més, el casal organitza altres activitats i celebracions populars com, per exemple, la

calçotada, el Sant Jordi, la castanyada o la festa del dia de la Mare de Déu de Montserrat. "Els sevillans es tornen bojós amb els calçots i els panellets -diu la presidenta del casal-. A més, hi ha gent que retorna a Sevilla després d'haver viscut a Catalunya i els fa molta il·lusió retrobar-se amb aquests costums que havien adoptat". A banda de tot això, aquest és un any important per al Casal Català de Sevilla. "L'Onze de Setembre inaugurem un nou local, tot i que ens ha costat molt, ja que la Generalitat gairebé no ens dona ajuts, mentre que els casals andalusos que hi ha a Catalunya sí que en reben. A nosaltres el Govern andalus no ens dona cap ajut i tampoc podem tenir cap paradeta a la Feria de Abril de Sevilla", explica Marta Strohecker.

Els pioners valencians. Possiblement, el casal més antic dels que funcionen dins l'estat espanyol és la casa

6è.
Premi
de PERIODISME
d'INVESTIGACIÓ

**RAMON
Barnils**

è

La dotació del premi serà de 3.333 euros.
Els treballs, inèdits i escrits en català hauran de presentar-se
al setmanari **EL TEMPS** abans del 30 de setembre de 2006
per correu ordinari:
Avd. Baró de Càrcer, 37. 1er, 1a, 46001 València
o per correu electronic: premi.barnils@eltemps.net

L'obra guanyadora serà publicada al setmanari **EL TEMPS**

El premi es farà públic durant el sopar de lliurament
dels XV Premis Octubre que tindrà lloc a València
el 28 d'octubre de 2006

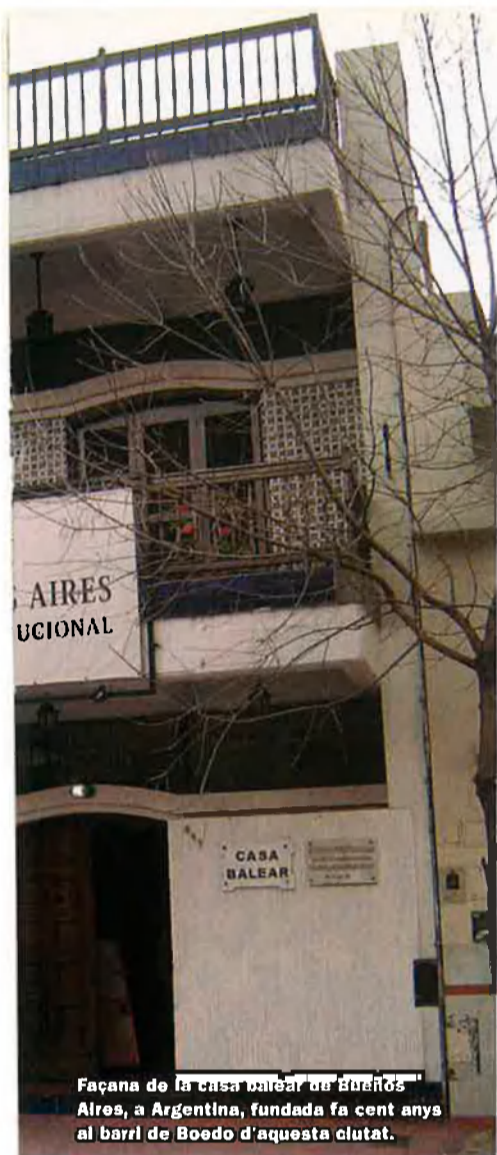
Per a més informació:
Av. Baró de Càrcer, 37, 1r, 1a.
46001 València
Tel. 963 535 100
Fax 963 534 569
premi.barnils@eltemps.net
www.eltemps.net

() () () () ()

de València de Madrid. Segons els seus responsables, l'origen d'aquest casal cal buscar-lo al segle XVIII, en el moment en què es va fundar la Confraria de la Mare de Déu dels Desemparats, una secció de l'Hospital de la Corona d'Aragó de la qual formaven part aragonesos, valencians i catalans. El 1918, els nombrosos valencians que s'havien traslladat a Madrid, sobretot tarongers, orxaters i seders, van fundar la Casa de València. Avui dia, aquesta entitat disposa d'un magnífic local de 2.000 metres quadrats i constitueix tot un espai de referència per als valencians que viatgen a Madrid. Entre les principals activitats que organitza destaquen els concerts, cursos, conferències i xerrades sobre temes que afecten el País Valencià.

Un altre dels centres valencians de renom és la Casa Regional Valenciana de París, creada el 1947 per una cinquantena de valencians que treballaven al mercat d'abastaments de la capital

Façana de la casa balear de Buenos Aires, a Argentina, fundada fa cent anys al barri de Boedo d'aquesta ciutat.

FEDERICO RIVAS MOLINA

francesa. Segons els responsables d'aquest casal, l'objectiu que perseguen els fundadors era "mantenir vives les seues tradicions i ajudar tots els valencians que, per diversos motius, estigueren residint en aquella ciutat". En l'actualitat la Casa de València a París caplega vora 300 membres i entre les moltes activitats que organitza destaquen la celebració del dia del País Valencià, cursos "d'animació lingüística valenciana", exposicions, conferències i, cada mes de juny, les anomenades "paelles de l'amistat".

En total, arreu del món hi ha 38 centres valencians, repartits principalment a Argentina, on n'hi ha 12, a França, que compta quatre casals, i també a Alemanya, Brasil, Xile i Perú. Dins l'estat espanyol hi ha cases valencianes en llocs diversos com, per exemple, a Astúries, Burgos, Sevilla, Navarra i Saragossa. També n'hi ha tres a Catalunya i cinc a les Illes Balears.

Xevi Camprubí

Notable petja catalana a Mèxic

Mèxic és un dels països amb més presència catalana a l'exterior, sobretot a la capital. Milers de republicans que fugien de la repressió hi van ser acollits en acabar la Guerra Civil, i la delegació catalana era la més nombrosa, quatre o cinc milers. Això, i quaranta anys de dictadura, van fer que la seva petja en molts àmbits es deixés notar, llavors i encara avui amb els seus descendents. Ara de catalans encara n'arriben molts, per qüestions professionals o sentimentals, però és obvi que les circumstàncies –i les tecnologies– han canviat, i ja no hi ha tanta necessitat com antany de tenir un lloc on trobar-se i refermar les arrels amb les activitats de sempre. Les noves generacions no troben atractius els vells casals dels pares i avis, que han d'afrontar, doncs, un canvi de mentalitat, per obrir-se al jovent, però també a la societat mexicana, i esdevenir així veritables "ambaixades". És renovar-se o morir, però el repte és engrescador, i en això surten amb l'avantatge del gran interès que suscita Catalunya, que a més de tenir el Barça és una destinació amb molt de ganxo per estudiar o viure.

El casal amb més arrelament del país, i gairebé del món, és l'Orfeó Català de Mèxic, que enguany compleix el centenari, i que durant el franquisme va ser un dels grans eixos de la vida política i cultural catalana, llavors prohibida a l'estat. La seva biblioteca, amb uns 11.000 volums, és la més gran en català fora de casa, i els seus 143 alumnes van fer que al 2005 fos el casal del món amb més estudiants de català, després de Madrid. Presidit per Xavier Torroja, conserva una activitat cultural notable, amb exposicions, cursos, xarrades i seccions fixes de coral o esbart.

Xavier Torroja, president de l'Orfeó a Mèxic.

Al seu torn, la quarantena d'illencs que es calcula que viuen a Ciutat de Mèxic també tenen un casal balear –de valencià no n'hi ha cap al país–, però el seu president, Nicolau Ferrer, admet que ben poc han fet des que es va crear el 1998, a banda d'anar a alguna trobada a Mallorca. "Ens reunim de vegades, i tindríem ajuts del Govern balear si muntéssim coses, però la ciutat és molt gran i costa", explica, tot i que té ganes d'activar-lo. De fet, l'Orfeó Català ja té explicat en els estatuts que integra tots els emigrants "de parla catalana", i així també actua, encara avui, d'aixopluc a força valencians i balears que viuen o arriben a Ciutat de Mèxic.

La resta de casals són ben heterogenis, ja que sovint no tenen seu i l'activitat sol dependre de qui hi ha al davant. Són els casos de Guadalajara –on Núria Alujas ha pres el relleu a l'intel·lectual Josep M. Murià– o el Casal Virolai de Querétaro, que Víctor Planas i Cuca Caudet fan funcionar a empentes i rodolons. A Puebla, un grup de jovent –encapçalat pel tossenc Òscar Martín– acaba de prendre les regnes després d'anys d'estancament. Van organitzar amb èxit Sant Jordi i Sant Joan –en molts casals les festes són l'única activitat al cap de l'any–, tenen un local prestat com a seu i ja preparen activitats com exposicions o intercanvis. A Mérida, d'exiliats no n'hi ha, i la colònia es limita a una vintena de famílies, però hi funciona des del 1996, prou bé, el Casal Català del Yucatán, que per exemple fa quinze dies va muntar la Setmana de la Sardana. I és que, segons Josep Ligorred, el seu president i el de la xarxa centramericana, la feina aquí és més fàcil: "Estem molt lligats amb els representants de la cultura maia, ja que ens entenem molt quan parlem de les nostres problemàtiques." La qüestió és fer país.

Òscar Palau
Ciutat de Mèxic